

Mutabakatın Onuncu Yıl Dönümünde Avrupa Birliği ve Türkiye

Büyükelçi (E) Selim Yenel
GİF İcra Komitesi Başkanı
18 Mart 2026

Birkaç hafta önce İstanbul'da ikmal için bulunan Alman savaş gemisi **Elbe**'nin ziyareti vesilesiyle gemide verilen bir davete katıldım. Geminin, 2016'dan beri yasa dışı göçü denetlemek amacıyla gönderilen NATO destek misyonunun bir parçası olduğunu öğrendim. 18 Mart 2016 mutabakatının onuncu yıl dönümü yaklaşırken bu gemide bulunmak bende farklı duygular uyandırdı, zira o tarihlerde Avrupa Birliği Nezdinde Daimi Temsilci olarak görev yapıyordum.

2015 yılına dönecek olursak, o dönemde gündemimiz bambaşka idi. 2011 yılında Arap ülkelerinde meydana gelen halk hareketleri sonucunda Suriye de bundan nasibini almış ve kısa süre içinde iç savaşa dönüşen gelişmeler neticesinde başta ülkemize olmak üzere bölgeye yüz binlerce sığınmacı gelmişti. Türkiye uzun süre bu mültecileri barındırabilmiş ve bu tutumumuz başta AB ülke temsilcileri olmak üzere uluslararası toplumdan bolca takdir toplamıştı.

Ancak 2015 yazında Alman Şansölyesi Angela Merkel'in yaklaşık bir milyon Suriyeliyi kabul edebileceklerini açıklamasından sonra tablo değişti. Binlerce Suriyeli Türkiye'den Yunan adalarına geçerek AB yolunu tuttu. Sadece Suriyeliler değil, Afganistan, Irak ve birçok Afrika ülkesinden ülkemize gelenler de bu akıma katıldı.

Büyük bir mülteci dalgasıyla karşılaşan AB bu konuda Türkiye'den yardım istemek zorunda kaldı. Nitekim AB, Türkiye'ye çeşitli vaatlerde bulunarak bir yandan durağanlaşmış olan Türkiye-AB ilişkilerinin canlandırılması, diğer yandan mülteci akımının durdurulması konusunda görüş birliğine vardı ve 29 Kasım'da ilk mutabakat açıklandı. Ancak mülteci akımı durmadı. Almanya başta olmak üzere bazı AB ülkeleri Türkiye'nin daha fazla önlem almasını istedi.

Bu çerçevede, daha önce vize muafiyeti tanıdığımız birçok Afrika ülkesine yeniden vize zorunluluğu getirildi. Panikte olan Almanya'nın bastırmasıyla ayrıca NATO'nun devreye girmesi kararlaştırıldı. NATO ülkelerinin sağlayacağı gemilerin Ege'de Türkiye ve Yunanistan'a yardımcı olmaları kararı alındı. Ancak bu gemilerin görevi mültecileri doğrudan engellemekten ziyade, Ege Denizi'nin neresinde tespit edildiklerine bağlı olarak Türk veya Yunan sahil güvenliğine bilgi vermektir. Ayrıca kesinlikle hiçbir mültecinin gemilere alınmaması şartı konulmuştu. Zira alınmaları halinde iltica talebinde bulunabileceklerdi. **Elbe**'de aldığım bilginin de teyit ettiği üzere gemilerde birer Türk ve Yunan irtibat subayı bulunuyordu.

Ancak bu önlemlerin de yeterli olmaması üzerine daha kapsamlı müzakereler sürdürüldü ve sonunda 18 Mart mutabakatı ortaya çıktı. Bu mutabakat çerçevesinde Türkiye, Yunan adalarına geçen her mülteciyi geri almayı kabul etti. Bunun ardından yasa dışı geçişler adeta bıçak gibi kesildi.

Bu nedenle Ege'de hâlâ gemilerin bulunmasına şaşırđım. Görüştüğüm gemi yetkilisi, son zamanlarda geçişlerin oldukça azaldığını, ancak bunun mevsimsel olabileceğini ve yaz aylarında genellikle arttığını söyledi. Geminin ikmal için İstanbul, İzmir ve Yunan limanlarına yaklaşık on günde bir uğradığını da belirtti.

15 Temmuz 2016 darbe teşebbüsünden sonra Türkiye'nin aldığı kararları bahane eden AB, birçok taahhüdünü yerine getirmeyince Türkiye de AB ile 2013'te imzalanmış olan geri kabul anlaşmasını askıya aldı. Bununla birlikte Yunanistan ile olan anlaşma geçerli olduğundan, Türkiye yine de adalara yasa dışı yollarla geçenleri geri almaya devam etti.

Türkiye'den Yunanistan'a yasa dışı geçişler önemli ölçüde azalırken, AB, darbe girişiminin sonrasını bahane ederek taahhütlerini yerine getirme konusunda seçici olmaya karar verdi. AB, bir yandan Türkiye'nin demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü konularında geri gittiğini ileri sürerken, diğer taraftan mültecileri ve göçü istismar etmekle suçladı. Bu görüşlerden bağımsız olarak, taraflar birbirleriyle bu hususları konuşmadıkça ileriye doğru bir adım atmak zor olacaktı. Her iki tarafta da yanlış anlamalar ve eksik bilgiler bulunuyordu. Diyalog vardı ancak Türkiye'nin öncelik verdiği esasa ilişkin konular ciddi bir biçimde ele alınmıyordu. Kamuoyları kutuplaşıyordu. Taraflar birbirinden uzaklaşıyor ve ilk adımın karşı taraftan gelmesini bekleyerek, yakınlaşmak için gerçek bir çaba göstermiyordu. İşin garibi, iki tarafın gerçekten ilişkileri düzeltme arzusunun kalmadığı hissediliyordu.

2019 sonlarında göreve gelen yeni Komisyon ve Konsey ile başlayan diyalogda, muhataplarımız yine göç ve Doğu Akdeniz, Suriye veya Libya'daki durum gibi daha çok AB'nin çıkarlarını ilgilendiren konulara odaklandı. Türkiye için bu ilişkideki ana unsurlar ise üyelik müzakereleri, Gümrük Birliği'nin güncellenmesi, Türk vatandaşlarına vize muafiyetlerinin sağlanması ve her düzeyde sürdürülebilir ve düzenli bir diyalogun gerçekleşmesi idi.

Bu gittikçe gerileyen ilişki ortamında, Ocak – Şubat 2020'de Türkiye birdenbire mültecilerin AB ülkelerine gitmek istemeleri halinde engellemeyeceğini duyurdu. O zamana kadar lafta kalan bir tehdit hayata geçiyordu. Türkiye zaman zaman istenirse mültecileri otobüslere doldurup AB ülkelerine gönderebileceğini söylerdi. Diplomatlar olarak bunun sadece bir söylem olduğunu; Türkiye'nin kendisine sığınanlara herhangi bir zorlama yapmayacağını, mültecileri korumakla iftihar eden ve ayrıca sınırlarını koruyan ciddi bir devlet olduğunu ileri sürüyorduk. Mültecilerin otobüslerle sınırlara taşındığı duyularına ek olarak Yunan sınırında tatsız görüntüler ortaya çıktı. Yunanistan kara

sınırdan geçmek isteyen mültecilere çok sert mukabelede bulundu. AB bunlara göz yumdu. Kanımca AB başka bir göç dalgasını istemediğinden bilinçli olarak sert karşılık verilmesine ses çıkarmadı. Böylece hem Türkiye'ye, hem mültecilere artık göç kartının bir şantaj olarak kullanılmayacağı mesajı verilmek istendi. Zaten kısa süre sonra COVID pandemisi çıkınca gerisi gelmedi. Yunanistan'a geçmeye çalışanlar geri döndü ve bir daha da bu konuda ses çıkmadı.

Türkiye bu davranışıyla hata yaptı. Önce güvenilir bir ülke imajını zedeledi; özellikle yabancı basında işlenen ve "mültecileri üzerinize salarım" tehdidinin de boş olduğu ortaya çıktı.

O tarihten sonra bozuk olan ilişkiler ufak tefek girişimlerle sürdürüldü. Komisyon Başkanı Von Der Leyen'in ilk döneminde o zamanki Konsey Başkanı Charles Michel ile birlikte Ankara ziyareti daha çok Cumhurbaşkanının karşısında koltukta kimin nasıl oturduğu tartışmaları ile gölgelendi. O tarihten sonra da anlamlı bir diyalog olmadı.

Ne zaman ki Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısı ve özellikle Başkan Trump'ın belirsiz tutumları Avrupa Birliği'nin savunma alanında artık kendi ayakları üzerinde durması gerektiğini açıkça ortaya koydu, o zaman AB'nin her sıkıştığı dönemde olduğu gibi Türkiye'nin konumu ve önemi hatırlandı. Bugüne kadar NATO ve ABD'ye sırtını dayamış olan Avrupa ülkeleri artık farklı bir sürece geçmek zorunda olduklarını gördü; bunun bir anlam ifade etmesi için Türkiye'nin de eklenmesi mantık gereğidir. Ancak AB yine içindeki mevcut kısıtlamaları aşamamaktadır. Bir yandan Güney Kıbrıs ve Yunanistan başta olmak üzere Türkiye karşıtlarının dar bakışlarının aşılabilmesi; diğer yandan AB içerisinde hiçbir ülkenin lider konumunda olmaması, AB'nin bu hedefine kolay kolay ulaşamayacağını göstermektedir.

AB ile Türkiye'nin yalnızca savunma alanında değil, birçok konuda daha yoğun ve yapıcı bir etkileşim içine girmeleri artık bir gereklilik haline gelmiştir. Ancak bunun gerçekleşebilmesi için her iki tarafın da aralarındaki güven boşluğunu gidermeye yönelik açık bir siyasi irade ortaya koymaları şarttır. Vize muafiyetinin sağlanması için on yıldır yerine getirilemeyen altı kriterin karşılanması bile hukukun üstünlüğü alanında önemli adımlar atılmasını sağlamış olacaktır.

Bu bağlamda AB'nin "Made in Europe" ürün politikasına Türkiye'nin de dahil edilmesi olumlu ve teşvik edici bir adım olarak değerlendirilebilir. Bu adım bir başlangıç noktası olarak görülmeli ve her iki taraf için de önemli kazanımlar sağlamış olan Gümrük Birliği'nin güncellenmesine yönelik karşılıklı adımlarla desteklenmelidir. Türkiye ile AB arasındaki ilişkilerin yeniden sağlam bir zemine oturması, sadece tarafların değil, içinde bulunduğumuz belirsizliklerle dolu uluslararası ortamda Avrupa'nın bütününe çıkarına olacaktır. Ancak irade olmazsa ve açıklananlar sadece lafta kalırsa hiçbir gelişme sağlanamaz.